

Nagyné Rózsa Erzsébet¹

Marokkó atlanti nyitása²

Vezetői összefoglaló

- Marokkó az elmúlt 20 évben jelentős társadalmi-gazdasági fejlődésen ment keresztül.
- 2023-ban VI. Mohammed meghirdette Marokkó atlanti nyitását. Ennek lényege, hogy Marokkó a földközi-tengeri kikötők és az atlanti partszakasz fejlesztésén keresztül Európa és Amerikai felé kíván nyitni.
- Marokkó ezzel egyidejűleg nyitni kíván Afrika belső országai felé, ezzel tengeri kijáratot ajánlva elsősorban a Száhel-övezet országainak.
- Bár Marokkó továbbra is az arab világ része, azonban az atlanti nyitással egyre inkább az Afrikán kívüli piacokhoz és régiókhöz fog kötődni.

Marokkó lakossága 2023-ban megközelítette a 37 millió főt, ami 3-szorosa az 1961-es 12 milliúnak. (Ez a népességnövekedés nagyjából megfelel a térség általános trendjeinek.) A munkanélküliség 13-14% között mozog, de ezen belül kiemelkedően magas a fiatalok munkanélküliségének aránya, 36%. A GDP növekedése 2023-ban 3% volt, ami az elmúlt tíz év átlagának megfelel, ugyanakkor ebben az időszakban voltak nagy kilengések mind a pozitív (2021-ben 8%), mind a negatív (2020-ban -7,2%) irányban. Ezek okai között a világpolitikai folyamatok mellett a 2022-ben tapasztalt nagy szárazság, illetve a pusztító földrengés is szerepel. Ugyanakkor a gazdasági fejlettség (GDP/fő) és a várható élettartam mutatói alapján a 21. század eddigi éveiben Marokkó óriási - társadalmi-gazdasági - fejlődésen ment keresztül: a legszegényebb ún. „narancs zónák” eltűntek (GDP/fő < 2400 USD, átlagéletkor < 65,6 év), és mára a lakosság mintegy 40%-a úgynevezett. „kék zónában” él, ahol a GDP/fő meghaladja a 8300 USD-t, miközben a várható élettartam 72,5 évre nőtt.

A marokkói fejlődésbe mára szervesen bekapcsolódni látszik a korábbi spanyol gyarmat, a Nyugat-Szahara, mely a Maghreb máig egyik legvitatottabb és legtöbb feszültséggel járó térsége. A terület nemcsak Marokkó és Mauritánia között

okozott vitákat, hanem a helyi - szahrávi - lakosság függetlenségi törekvései is nehezítették a helyzetet. Utóbbiakat a szomszédos Algéria is támogatta, ami nemcsak a közös maghrebi együttműködési elképzeléseket hátráltatta (például az Arab Maghreb Unió működését), hanem az Európai Unióval folytatott Euro-Mediterrán Partnerség, majd az Unió a Mediterráneumért keretében kezdeményezett dél-dél kapcsolatok fejlesztését is. Sőt, Marokkó az Afrikai Egységsszervezetből is kilépett, mivel az elismerte a szahrávik függetlenségét, és az Afrikai Unióba is csak 2017-ben lépett be, éppen emiatt.

2017-ben Marokkó meghirdette a Fenntartható fejlődés nemzeti stratégiáját (2030), melynek céljai között a fenntartható fejlődés és a zöld energiára való átállás mellett a természeti erőforrások, a biodiverzitás megőrzése, a klímaváltozás elleni küzdelem, a területi és társadalmi egyenlőtlenségek csökkentése, valamint a társadalom fenntartható fejlődésre „nevelése” áll.

2020-ban a marokkói-izraeli Ábrahám megállapodás kiegészítéseként (vagy, sokak értelmezésében azt „honorálva”) Donald Trump amerikai elnök elismerte Marokkó szuverenitását a terület fölött, mely így

¹ Egyetemi tanár, Nemzeti Közzolgálati Egyetem Államtudományi és Nemzetközi Tanulmányok Kar, Nemzetközi Kapcsolatok és Diplomácia Tanszék.

² Az elemzés a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatal által támogatott, OTKA K-21 K138160 azonosítószámú „Egy lehetséges európai nagystratégia határai - az illegális migráció mint indikátor” című projekt keretében készült.

Marokkó déli tartományaiként a gazdasági és infrastrukturális fejlesztések kiemelt színterévé vált. (A Biden adminisztráció mindeddig nem nyilatkozott a kérdésben, viszont Izrael, ha késéssel is, de 2023-ban szintén elismerte a marokkói szuverenitást a terület fölött.) A fejlesztési programok részeként és kiegészítéseként 2023. november 6-án az úgynevezett „zöld menetelés” évfordulóján mondott beszédében VI. Mohamed marokkói király meghirdette Marokkó atlanti nyitását.

Az atlanti nyitás fő gondolata Marokkó híd- vagy kapuszerepe: a földközi-tengeri kikötőkön keresztül Európa felé, az atlanti partszakasz fejlesztésén keresztül az atlanti tengeri útvonalak és Amerika felé építi kapcsolatait, miközben ennek a nyitásnak a lehetőségét ajánlja a kontinens belsejének országai felé. Az előbbit Nador kikötőjének, az utóbbit Dakhla kikötőjének és a Tiznit-Dakhla autópályának fejlesztési projektjei szimbolizálják. A tengeri útvonalak jelentősége az elmúlt években két tényező miatt ugrott meg: a 2013-ban meghirdetett kínai Övezet és Út Kezdeményezés a kezdettől fogva jelentős fejlesztéseket irányzott elő a szárazföldi útvonalak mellett a tengeri útvonalak kiépítésében. Másrészt, Izrael gázai háborújához kapcsolódóan a Báb-el-Mandeb-Vörös-tenger-Szuezi-csatorna hajózási útvonal a húszi támadások miatt annyira veszélyessé vált, hogy az időben és költségekben sokkal igényesebb, de biztonságos Afrikát megkerülő útvonal felértékelődött.

A kontinens belseje felé nyitás mellett a marokkói terv része az afrikai-atlanti partszakasz országainak együttműködési kezdeményezése is, melyet a Nigéria-Marokkó gázvezeték építése képvisel. A gázvezeték, mely a már létező Nyugat-Afrikai Gázvezeték meghosszabbításaként mintegy 6000 km hosszú lesz (tervezett kapacitás harminc milliárd m³/év, üzembe helyezés tervezett ideje 2046), az afrikai atlanti part tizenhárom országát kapcsolja majd egybe, és gázzal látja el a Száhel négy országát, Malit, Nigert, Burkina Fasót is. Egyidejűleg ez a vezeték Európa felé is szállít majd gázt, Tangiers és Cadiz között, ami a gazdasági előnyök mellett Marokkó számára bizonyos politikai jelentőséggel is bír, hiszen ma szomszédja, Algéria a legnagyobb maghrebi/afrikai gázszállító Európa felé, sőt, Algéria és Nigéria között is léteznek gázvezeték építésére vonatkozó tervek. (Algéria az afrikai kontinens legnagyobb gázkészleteivel rendelkezik, míg globálisan a hetedik helyen áll.) Az energiahordozók terén Marokkó a modern technológiákra való átállásában is vezető szerepet kíván játszani.

2022-ben alapító tagja lett az Afrikai Zöld Hidrogén Szövetségnek, mely megfizethető és „tisztá” energiával látná el a lakosságot. A „tisztá” energia különösen fontos a népességrobbanás állapotában található afrikai kontinensen, ahol a lakosság jelenleg mindössze 40%-ának van hozzáférése az elektromos áramhoz. (Afrika lakossága 1950-ben 227,5 millió fő volt, 2023-ban 1460,5 millió, miközben bár a növekedés üteme enyhén csökkenést mutat, még mindig 2,37%, míg a teljes termékenységi mutató 4 körül mozog.)

Az atlanti nyitás belső-afrikai országok felé tett ajánlata - „kijáratot biztosítunk a tengerre” - elsősorban a már említett Száhel-országoknak, valamint Csádnak szól, melyek - a terrorizmus okán - komoly biztonságpolitikai veszélyt jelentenek tágabb környezetüknek. Bár Marokkó ebből a szempontból ma is az egyik legbiztonságosabb országgént szerepel a globális terrorizmus indexben, a marokkói értelmezésben a terrorizmus keletről nyugatra „terjed”, fő súlypontja mára a Közel-Keletről és Közép-Afrikából Nyugat-Afrikába helyeződik át.

A terrorizmus mellett Marokkó is küzd a migráció jelenségével: a mai Marokkó területén évszázadok óta működő kereskedelmi és egyben migrációval is járó útvonalak haladnak keresztül, a francia és spanyol kolonizáció és dekolonizáció nemcsak a migrációs számokat, de az okokat és célokat is jelentősen növelte. Az Európai Unió megalakítása pedig további célpontokat és lehetőségeket jelenített meg. Migrációs szempontból Marokkó ún. kapuőr ország, amennyiben csak 2023-ban 87 ezer migráns tartóztatott fel. A migrációs szárazföldi útvonalak mellett Marokkó különleges helyzetben van, két szempontból is. Ceuta és

---

Melilla két, spanyol szuverenitás alá tartozó város, melyek ennél fogva uniós célpontként merülnek fel migráns csoportok és embercsempészek előtt. Bár komoly kerítés és védelmi rendszer akadályozza a bejutást, de a mégis bejutókat, ha elfogják, marokkói területre toloncolják ki. Ennek a költségei pedig a továbbiakban Marokkót terhelik (visszaküldés vagy letelepítés), ami tovább növeli az amúgy is komoly migrációs terheket.

Másrészt, a szintén Spanyolországhoz tartozó Kanári-szigetek viszonylag könnyen elérhetők marokkói területről. A migráció tehát egy olyan kérdés, mely egyrészt folyamatos fenyegetést, gazdasági és társadalmi terheket jelent Marokkó számára, másrészt alkupozíciót is jelent és megköveteli az együttműködést Marokkó és az Európai Unió között. Nem véletlen, hogy a marokkói álláspont egybeesik az Unióban és annak több tagállamában, így Magyarországon is elfoglalt állásponttal: az okokkal kell foglalkozni, nemcsak a jelenségekkel. Az okok felszámolása pedig csakis a kibocsátó, a tranzit és a végállomás-államok együttműködésében valósítható meg.

A megoldást Marokkó az érintett térségek és országok gazdasági bevonásában keresi. Ezzel egyidejűleg azonban mindennek politikai jelentősége is van: egyrészt, Marokkó és Algéria versengésében ezek a gazdasági kapcsolatok Marokkó földrajzi periféria-helyzetét jelentősen ellensúlyozhatják és az előnyére fordíthatják. Másrészt, ha a marokkói déli tartományokban zajló fejlesztésekben és konnektivitásban minél többen részt vesznek, abba bekapcsolódnak, Marokkó szuverenitásának a megkérdőjelezése a háttérbe szorul, sőt, el is tűnik. Ugyanakkor, miközben történelmi, kulturális, nyelvi és vallási szempontból továbbra is az ún. arab világ része, a politikai és biztonságpolitikai érvek és fenyegetések mellett a gazdasági és fejlesztési programok is egyre inkább a délhez, illetve az atlanti nyitáson keresztül az Afrikán kívüli régiókhoz és piacokhoz kapcsolják. A nagy kérdés az lesz, ki fogja ezeket az ambiciózus projekteket finanszírozni.